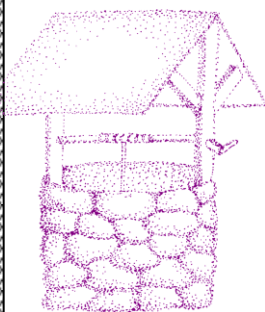


דמשק אליעזר



יו"ל ע"י וועד להוצאת כתבי ר' אלכסנדר אליעזר קנאפפלער שליט"א

בן מוה"ר רבי יצחק נפתלי קנאפפלער זצ"ל, אבדק"ק טשילע יצ"ו, ומח"ס "קני המנורה"

ונכד הגה"צ ר' רפאל אהרן קנאפפלער זצוק"ל הי"ד, אבדק"ק טיניע, ומח"ס "מנורת אהרן"

גליון בדברי תורה ובהלכה ואגדה, פנינים יקרים לכבוד שבת קודש וכו' ובדברים העומדים ברומו של עולם

• ערב פסח, י"ד ניסן - שנת תש"פ לפ"ק - שנה ז' גליון ט"ו (קל"ו) •

תוכן הענינים:

א] גודל מעלת אמירת "נשמת" בשב"ק - ובליל התקדש חג הפסח.

ב] הטעם שמברכין על המצה 'על אכילת מצה' - וכן במרור.

ג] שתי דרשות לחג הפסח הבעל"ט [היות שהכנתי כמה דרשות לדרוש בחג הפסח הבעל"ט ברוב עם, כנהוג אצלנו מימים ימימה, אבל לאור המצב הקשה השורר בעולם נראה שלא יהיה שייך במציאות לדרוש ברבים, על כן נדפיסנו כאן בלשון אידיש המדוברת, ועוד חזון למועד לתרגמו ללשון הקודש אי"ה].

ד] הערות לקובץ אמרי קודש - חג הפסח:

בענין הקבלה שאליהו הנביא יבא לבשר בשורת הגאולה בערב פסח - ובענין פתיחת הדלת לאליהו הנביא בליל התקדש חג.

הערות והארות מתקבלות בחיבה

- ❖ Adress: Rabbi Alexander Knopfler
1564- 48 Street • Brooklyn N.Y. 11219
- ❖ Tel: (917) 755-4864 • Fax: (718) 437-3388
- ❖ Email: 7554864@gmail.com

• מודעה נחוצה •

לאור המצב הקשה השורר בעולם, לא עלה בידינו להדפיס הגליון המוגדל בת מאה וחמשים עמודים, ועוד חזון למועד אי"ה.

גודל מעלת אמירת תפילת "נשמת" בשבת קודש – ובלייל התקדש של חג הפסח

היות שבליל הקדוש, ליל התקדש חג, ליל פסח רגילים לומר תפילת "נשמת",
לכן כדאי לעורר בגודל מעלת אמירתו

שתפילותיהם החמות הן המה אשר מלוים אותנו בכל צעד ושעל, להצליח בכל דרכינו.

ובפרט כאן המקום לעורר, על מה שנפרץ לאחרונה ענין השיחה בכתי כנסיות ובכתי מדרשות, עד כדי כך שיכולים לראות אברכים צעירים מהדור החדש, שגם בעת שעומדים כבר אצל תפילת "נשמת", עדיין עומדים הם אצל חדר הקאווע, ושותים קאווע ומשוחחים זה לזה, ואח"כ כאשר רואים על בניהם שאינם מתגדלים כראוי, הם מאשימים המגיד שיעור והראש ישיבה והמלמד, שהם אשמים כמה שבנו אינו לומד כראוי ואינו הולך בדרך הישר, ובאמת כי אשמו תלוי בראשו, כי אם הוא לא היה יכול למסור נפשו – בשבילו ובשביל בני משפחתו – עכ"פ פעם אחת בשבוע ביום שבת קודש בבוקר, להיות עומד הכן על מקומו בתפילה כבר אצל אמירת הברכות באימה וביראה, אז מה אתה רוצה מבנך, והרי הכתב סופר הק' זצ"ל העיד על עצמו, שלא היה תפילה אחת שלא בכה לפני השי"ת שיזכה לגדל בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות על ישראל שלום, ואמר לעת זקנותו שיכול להעיד על עצמו

ובהקדמת "ספר לחיים בירושלים" הביא "סדר היום" של יהודי תימן, וז"ל: נודע מנהגם של יהודי תימן ביום שבת קודש, שרוב ככל הקהל היו משכימים קום כשלוש שעות קודם עלות השחר לבית הכנסת, ולומדים זוהר ומשנה ותלמוד, ואח"כ מתפללים תפלת שחרית. זמן התפלה של שחרית מתחילת העקדה עד סוף שחרית, לוקח זמן של שעה וחצי לפחות. וכן קריאת התורה והפטורה והתרגום לוקח כמעט כשעתיים. ואח"כ תפלת המוסף, וקריאת המנורה, או פרק א' מהיד החזקה להרמב"ם. בסך הכל כד' שעות ממוצע תפלת הבוקר של יום שבת קודש.

וזהו מוסר השכל לאנשים כערכינו, שאף אם איננו קמים בבוקר ללמוד ד' שעות כמו שעשו דורות הקודמים, עכ"פ יקבע עתים לתורה לעסוק בדברי תורה כהכנה לתפילה, ועכ"פ לכל הפחות להיות מוכן לעמוד על מקומו מיד כשמתחילים באמירת הברכות, ולהתפלל הפסוקי דזמרה ביחד עם הבעל תפילה, שעיי"ז יהיה לך עכ"פ קצת טעם בתפילה הקדוש של 'נשמת כל חי תברך את שמך אלקינו, ודי בזה לחכימא ברמיזא.

שמעתי מחותני ז"ל, שאצל הגה"ק ר' שמואל דוד הלוי אונגאר זצ"ל אב"ד וריש מתיבתא "נייטרא" ומח"ס "נאות דשא", לקח אמירת תפילת "נשמת" בשבת קודש ב' שעות בממוצע, וגם שמעתי מאת כ"ק אדמו"ר מנייטרא שליט"א, ה"ה הגאון ר' שמואל דוד הלוי אונגאר שליט"א, מח"ס "דבש מסלע", ששמע מאביו הגה"צ האדמו"ר מנייטרא זצ"ל בעל "משאת משה", שסיפר שפע"א בא לנייטרא א' מגדולי חסידי צאנז, ה"ה הרה"ח ר' נפתלי בירנבוים ז"ל, שהיה איש חסיד ירא וחרד, והיה בעל תפילה וחזן, וכשהגיע לנייטרא, כיבדו הרב מנייטרא בעל "נאות דשא" זצ"ל לעבור לפני התיבה לתפילת שחרית. והרה"ח ר' נפתלי ז"ל שהיה איש חסיד כנ"ל, הכין עצמו בהכנה לתפילה כמה שעות, ואמר שאצלו היה ענין ההליכה למקוה ביום שבת קודש בבוקר עבודה גדולה וקדושה, וכן לימוד ספרי חסידות ואמירת תהלים קודם התפילה, ואח"כ התפלל במתינות ובאריכות, ואמר אז שכשהרב מנייטרא היה עומד להתפלל "נשמת" היו יכולים בעת ההוא לגמור כל התפילה ג' פעמים.

והנה אני הצעיר הכותב שורות אלו מונח בזכרוני, איך שהדור הראשון כאן באמעריקא – רצוני לומר הדור הקדום שהגיע לכאן מאירופא אחרי המלחמה הנוראה – שהיו אודים מוצלים מאש, איך הם עמדו להתפלל ביום שבת קודש בבוקר בהשתפכות הנפש ובהתלהבות שאין כדוגמתם בעת בימינו אלה, וחבל על דאבדין ולא משתכחין, וחבל וחבל על הדור החדש שלא ראו אנשים אלו יראים וחרדים לה' ולתורתו איך שעמדו להתפלל ביום שבת קודש בבוקר בהתעוררות ובדביקות נפלאה כזאת, וכמובן שכל זה היה לאחר הכנה של כמה שעות בלימוד קודם התפילה, ואמירת תהלים, וקביעת עתים לתורה בשמיעת שיעורים מאת הרבנים המגידים וכדו".^נ ובוודאי

^נ המהרש"ג דיבר פעם בגודל הענין של לימוד קודם תפלת שחרית בשב"ק, שאם קמים בשב"ק בשעה ד' באשמורת הבוקר, ולומדים ד' שעות רצופות בסוגיא דטיפת חלב (שהו למדו אז בישיבתו) אז מרגישים טעם באמירת "נשמת". [מפי תלמיד אחד, הובא בגליון מבאר רבותינו פ' בשלח תש"ס].

שב"ה מטתו שלימה^ה. ואנן מה נענה אבתריה, כמה צריכים אנחנו לשפוך דמעות כמים על חינוך בנינו ועל דורותינו. ותקותינו איתנה שדברינו אלה יביאו התעוררות לכבוד

אחינו בני ישראל, שעכ"פ בתפילת "נשמת" ישפכו את לבם ונפשם, ויבקשו מהשי"ת לזכות לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, עד ביאת גוא"צ ב"ב אמן ואמן.



ליקוטים נאים מפי ספרים וסופרים בענין הנ"ל

ויש אומרים שתפילת נשמת נתחברה ע"י שמעון כיפא, שהוא היה לאפיפיור הראשון, ולהבדיל מפורסם בעולם יותר בשמו הנוצרי פטר (Petrus). כ"כ ב"סידור המקובל ר' הירץ", (להמקובל רבינו נפתלי הירץ טריוויש, נדפס במיהנינג בשנת ש"ך), שלפני תפילת נשמת כתב כך: "שמעתי מרבי יהודה ב"ר יעקב, שרבי שמעון כיפא יסד נשמת כל חי, עד מי ידמה לך".

אמנם בספר מחזור וויטרי (הלכות פסח סימן ס"ז) כתב בשם רש"י: "וחותם בנשמת כל חי. דנשמת כל חי היא ברכת השיר. ששנינו בערבי פסחים. ויש שאומרים על אותו נבל שמעון פטר חמור שהיא מעות של רומה יסדו אותה תפילה, ושאר תפילות כשהיה על הסלע. וחם ושולם שלא תהיה זאת בישראל, וכל האומר דבר זה, כשיבנה בית המקדש יביא חטאת שמנה".

ואילו בתלמידי רבינו יונה (סוף פרק אין עומדין) כתבו שאמירת נשמת הוא ממנהג הגאונים, ועיין במהרי"ח (דף מ"ד) דכתב שזה צ"ע, שהרי מוזכרה בגמרא, ושם נראה דנוסח הנשמת היתה ידוע ומפורסמת עיי"ש שהאריך בזה, ורצה לומר דאולי נתכוון שאמירתו בכל שבת הוא ממנהג הגאונים, אך סתר זה מדברי הזוהר, וסתירה זו אינה מוכרחת כל כך, עיי"ש.

ובספר אבודרהם (סדר שחרית של שבת) ביאר מקורות כל התיבות שבתפילת נשמת, ובתוך דבריו כתב וז"ל: הן הם יודו ויברכו וכו', ותמצא כי "הן הם" עולה למנין מאה, לרמזו שמברכין אותו במאה ברכות בכל יום, ע"כ. וכ"כ בספר מגלה עמוקות (פר' ואתחנן), דבא לרמז דמאה פעמים יודו ויברכו וישבחו את שמך מלכינו וכו'.

ובפירוש התפילה להרוקח (בסדר נשמת כל חי) כתוב לאמר: נשמת, במקלות, ויוצר, הרי ג', כנגד קדוש קדוש קדוש, לפי שכתוב שש כנפים לאחד כנגד ששת ימים, וכנגד ישראל. מכנף הארץ זמירות שמענו זהו בשבת. הרי כנף אחד בשבת כנגד ישראל. על בן כל איש אשר בו רוח חיים יבין בנשמת בכל כוחו, כי הוא שבה שיר השירים, ואשרי המכוין בכל תיבה ותיבה, ואומר בכל כחו בקול רם בנעימה, עכ"ל.

בסיום ההלל שאומרים אנו כליל הסדר, מוסיפים ואומרים אנו את התפלה הנוראה והנפלאה, נשמת כל חי. התפלה המוכרת לנו מתפילת שחרית בשבת, התפלה המעוררת רגש של הכרת הטוב להשי"ת על כל החסד אשר גומל עמנו, עיון בפירוש הפשוט של התיבות, מעורר את האדם להתקרב אל השי"ת בכל כוחו. והתפלה המופלאה הזו, נבחרה מבין כל תפילות השבחה לסיים את פסוקי דזמרה בשבת ויו"ט "כי רק אז יש לישראל נשמה יתירה ויכולים לומר זמר גדול כל כך" (מנהגי מהר"י טורנא, סדר יום השבת).

והנה מקור הדברים הוא במס' פסחים (דף קיז:.) רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר, ושואל הגמ', מאי ברכת השיר, רב יהודה אמר יהללוך ה' אלהינו, ורבי יוחנן אמר נשמת כל חי. ובתוס' שם (ד"ה רבי יוחנן אמר נשמת כל חי) ביארו, וקורא נשמת כל חי ברכת השיר לפי שבשבתות אומרים אותו אחר פסוקי דזמרה, עכ"ל.

והנה מקור תפילת נשמת הוא מאנשי כנסת הגדולה, וכמו שכתב בסידור רש"י (סימן שפ"ט) וז"ל: ושותה כוס רביעי וכו', ושוב אומר ברכת השיר, שהוא יסוד תיקון אנשי כנסת הגדולה, נשמת כל חי וישתבח עד מלך אל חי עולמים, ע"כ.

² וכאן המקום לציין מה שכתב בספה"ק באר מנחם (פר' ויחי), וראוי להעתיקן בכאן, וזל"ק: וכמו שמספרים עובדא מהחת"ס זצ"ל שהיה לו בן שלא היה מתחילה כפי רצונו, ואח"כ נעשה כלי מוכשר, ונכנס אליו הגאון דומ"ץ דשם ואמר לו רבינו בנו נ"י נעשה כלי מוכשר, וענה לו החת"ס זי"ע ומה אתה סובר כמה נחלי דמעוה שפכתי על זה. ומזה יוכל כל אדם ללמוד דרך מוסר שאל יניח ואל ישקוט מלבקש ומלהתחנן מלפני הקב"ה ממ"ה שיעזור לו שיהיה בניו צדיקים ועובדי ה' והוגי תוה"ק. והנה יעקב אבינו היה מסתפק ביוסף מי יודע מה נעשה עמו במצרים שהיה זמן רב במקום טומאה כזו אם הוא עדיין עומד בצדקו, אבל אח"כ כשראה את בני יוסף הכיר בהם שאביהם עדיין עומד בצדקו ולא נפל ממדרגתו, וז"ש יעקב אבינו ע"ה ליוסף בנו, ראה פניך לא פללתי, כי לא חשבתי עדיין שפניך עוד עומד כבתחילה, שלא נאבד ממך הצלם אלקים, והנה הראה אלקים אותי גם את זרעך, שאני רואה שגם בניך הם עומדים בפנים יפות, ומזה מוכח כי צדיק אתה, עכ"ל.

ועיין בסידור השל"ה שכתב דברים נוראים בזה הלשון: דע כי זה השבח של נשמת הוא גדולה במאד, הוא מדבר ממעלת נפש רוח נשמה המאירה בנו, כי אנחנו חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, ובוהו אנחנו דבקים בו ית' והוא מלכנו והוא אבינו, ועל כן עשה לנו נסים ונפלאות בכל עת, ועלינו להודות ולהלל אותו ברוך הוא, ואע"פ שאין בכחנו להלל ולשבחו חלק אחד מאלף אלפי רבבות וכו', על כל זאת עצמותינו תאמרנה ה' כי הגוף נרתק הנשמה מתקדש מקדושתה, על כן צריכין להתקדש בכל האיברים בכל שיעור קומה, שהוא צלם ודמות הנשמה שיש בו רמ"ח אברים רוחניים, מקשרים בסוד רי"ו אותיות משם של ע"ב ול"ב נתיבות חכמה וכו', זהו כלל ענין שבח הזה של נשמת, וזמנו לומר בשבת, כי אז תוספת נשמה יתירה, עכ"ל.

ושתיבות גדול לאמירתו בפסח, עיין עוד בספר מנהגי האר"י (פתורא דאבא דף לו בהגה סקכ"ח) דהביא מ"ש בזהר דיש מ"ה תיבות בנשמת, וכתב שחשבון זה אינו כ"א בנוסח איטליא, ואני שמעתי שהשבח הזה של אלקי הראשונים שהכניסו בתוך מ"ה תיבות אלו, ה"י ע"י מעשה שאירע שהעלילו הגויים על ישראל שהיו עושין פסח בדם ערל, ושחטו נער אחד והשליכוהו ברחוב היהודים, ויהי כבוקר וכו' עד שהגיע לשערי מות, עד שבא חסיד א' וכתב ישם ונתן בפיו והחיהו ודבר כל המאורע, ואחר שנגמר הדברים נפל ומת, ואז ניצלו כל היהודים, ואז תקנו השבח הזה המשיח אלמים שהשיח המת הזה שהי' אלם וגלה הנעלמים וזהו המפענח נעלמים וכו', עכ"ל.

ועיין בסידור תפלה למשה מהרמ"ק ז"ל קודם נשמת, רמו לזה המעשה. עיין באוצר יד החיים עמ' קמ"ח שהנוסח של המעורר ישנים והמקיץ נרדמים ומשיח אלמים ומתיר אסורים, כתוב בספר זהר חמה (דף קע"ד) שתקנו השבח הזה על עליית דם בפסח שנמצא ברחוב היהודים תינוק שחוט, וכאו כל היהודים לשערי מות ע"כ, עד שבא חסיד אחד ונתן פיתקא בפיו של תינוק הנשחט ודיבר כל המאורע לו, ואח"כ נפל לארץ ומת כמקודם, וניצלו כל היהודים, ואז תקנו השבח הזה, עכ"ל.

גודל שבח זה יתבונן אדם על מקומו בזוה"ק שהוא מונה במספר כל התיבות של השבח זה, לכולם כשמות יקרא כנגד מספר השמות הקדושים והנוראים של עולמות העליונים הקדושים, והנה עיניכם הרואות איך כווננו אנשי כנה"ג בשבח הגדול הזה אל רום המעלות בעולמות העליונים הקדושים ותקנו לנו עם קדוש לשבח שבח הגדול הזה לכוראינו דווקא בשבת קודש ולא בימות החול, לפי עליית העולמות עתה ביום הקדוש הזה, ובוודאי ראוי

להלהיב לב האדם כאש אוכלת לדבר התיבות כבח גדול ועצום ולהכניס שמחה עצומה מאוד באלהותו ית"ש ויתעלה כ"כ עד הגיעו קרוב להתפשטות הגשמיות, וכבר נתבאר בפ' שלפני זה במאמר הוה"ק פ' ויקהל שהעתקנו שם גודל מעלת השבח הזה של נשמת, ועיין שם ובפ' תרומה דף קל"ח ע"א ג"כ. (יסוד ושורש העבודה)

אחיי ורעיי זרע קודש אהובי נפשי, בוודאי השמחה שראוי להיות לאדם בעת שאומר השבח הגדול הזה יותר מכל השמחות ותענוגים שבעולם, וביחוד בתיבות ומבלעדיך אין לנו מלך גואל ומושיע כו' אין לנו מלך אלא אתה, ישמח שמחה עצומה על שיש לו מלך גדול כזה, ושוכה להיות תחת מלכותו ית"ש ויתעלה זכרו לעד, ומגודל תשוקת אהבת מלכותו ית"ש ויתעלה עליו ועל זרעו יקבל על עצמו בשמחה עצומה מסירת נפש, להראות גודל תשוקתו למי שלפניו נגלו כל תעלומות והמון נסתרות, ודי בזה, וילך בשמחה עצומה זו בכל השבח הגדול הזה עד סופו, המנהיג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים יתפלל ביחוד במחשבתו שירחם על עבדיו, ויחשוב ג"כ מגמותיו בעבודתו ית"ש, והסומך נופלים והזוקף כפופים שפירושו שקאי גם על השכינה הקדושה, ומה טוב אם יקבל על עצמו מסירת נפש מגודל התשוקה בשביל השכינה הקדושה לקרב בזה סמיכתה וזקיפתה. (יסוד ושורש העבודה)

שבח של נשמת כל חי הוא יקר ומעולה מאוד, וצריך לאומרו בנעימה, והוא מסוגל לכל צרה שאדם עומד בה שידור נדר לומר אחר הצלתו מהצרה שבח זה של נשמת כל חי, ויועיל לו. (בן איש חי פ' תולדות ס"ג).

ואחר שירת ויושע מוסיפין נשמת, מפני הנשמה יתירה שיש לאדם בשבת, וגם שיש בו מענין יציאת מצרים, שהוא מעין שירה לכך סמכו אחריה (לבוש סימן רפ"א).

אמירת נשמת צריך לומר עוד יותר בהתרגשות ובכל כוחו ממה שאמר השירה, שאנו אומרים כל עצמותי תאמרנה ה' וכו', ושאלו את ר' הערש רימנובער על שאומרים נשמת כל חי תברך, והלא מי הוא המברך עד עכשיו אם לא הנשמה, ומאי הריבותא, ותירץ כי עד נשמת מברכת ומשבחת הנשמה עם הגוף, ובנשמת משבחת הנשמה לבדה וכו', ועכ"פ נשמע כי ענין נשמת הוא דבר אחר לגמרי, שצריך אז למסור הגוף להקב"ה, ובוה נתקנים הנשמות הנדחות, והוא תיקון לפגם הדיבור אי אומרים בחיות גדול, לכן ע"פ האריו"ל יש בו ייחוד להשגות הדיבור לצדיקי עליונים שזכו לזה, עיי"ש.

(מתוך ספר התקנות מהרה"ק ציס"ע מרן רבינו אהרן ראטה וצללה"ה זיע"א בעל המהבר ספר שומר אמונים וכו')

הטעם שמברכין על המצה על אכילת מצה' - וכן במרור

להפסקה בין התקיעות דעיקר מצות שופר על סדר הברכות... וריב"א היה מחלק, דמצוה דאפשר לעשות ע"י שליח מברך על, אבל מצוה שהוא בעצמו צריך לעשותה צריך לברך בלמ"ד וכו', עכ"ל¹.

והנה אנן קיימא לן (סימן תע"ה סעיף א) דמברכין על אכילת מצה, ויש לעיין לפי הטעם דתלוי אם אפשר לעשות ע"י שליח, הרי אכילת מצה הוא מצוה שבגופו, ואי אפשר לעשות ע"י שליח, וא"כ למה מברכין על אכילת מצה, והו"ל לברך 'לאכול מצה', וכן במרור.

והתירוץ לזה שמעתי פעם אחת מאת אבי מורי ז"ל בדרשה לשבת הגדול, כמו שכתב החק יעקב (סימן תל"ב אות ב) וז"ל: הגה מה שכתב [הלבוש] מדפסק המחבר דמברכין על אכילת מרור צ"ל דס"ל כטעם הרא"ש והרמב"ם, משמע דלטעם הרמב"ם נחא הא דמברכין על אכילת מרור ומצה, זה ודאי אינו, כמו שמתמיה על זה הראב"ד בהשגותיו שם, והכ"מ שם הניח בצ"ע, ודעת הראב"ד באמת לברך 'לאכול מצה ומרור' מהאי טעמא, וכן הוא דעת הרא"ש לפי ריב"א בפ"ק דפסחים. ועיקר הקושיא, הא דאנו מברכין על אכילת מצה ומרור, כבר הרגיש הלבוש עצמו בזה לקמן סי' תע"ה ונתן טעם לדבריו ע"ש, ולי נראה עיקר הטעם דמברכין על אכילת מרור ומצה - ולהציל גם הרמב"ם מהשגות הראב"ד - משום שהוא כלשון המקרא על מצות ומרורים יאכלוהו לכן אין משנין לשון המקרא (וכדומה לזו מבואר בתשובת מהר"מ מינץ סי' ע"ז ע"ש) כנ"ל ברור, עכ"ל.

ויצויין כי ברא"ש הנ"ל, לאחר שהביא דברי הריב"א, סיים ולפי טעם זה מברכין 'לאכול מצה' ו'לאכול מרור', ולפי זה הקושיא מעיקרא ליתא לשיטה זו, והבן.

יש לעיין למה מברכין בליל פסח על המצה על אכילת מצה' ולא 'לאכול מצה', וכן על המרור על אכילת מרור' ולא 'לאכול מרור'. דהנה נודע שיש מחלוקת הראשונים בזה, מהו הכלל בזה, מתי מברכין בעל' ומתי מברכין בל', ויש הרבה שיטות בזה בראשונים, ועל כל מהלך ומהלך יש שוברו בצידו, כמה קושיות שצריכין ליישב בדוחק. ונעתיק מדברי הר"ן במס' פסחים (דף ג: ד"ה וקשיא להו) שכתב וז"ל: וכך אנו נוהגין לברך בקצת המצות בעל כמילה ושחיטה ולולב, וקצתן בלמ"ד כתפילין וציצית, וצריך טעם למה, והכי הוא תירוץא דמילתא, שיש לנו שני מיני מצות, מצוה שעל כרחו יש לו לקיימה בעצמו ואי אפשר להפטר ממנה ע"י אחרים, כתפילין וציצית וישיבת סוכה ודומיהם, ובאלו ובדומיהם הכל מודים שצריך לברך עליהם בלמ"ד, לפי ששמוש הלמד מורה שהמצוה מוטלת עליו... ויש מצוה אחרת שאע"פ שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה ע"י אחר, כביעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן, ומצות הללו כשהן נעשות על ידי אחר הכל מודים שאותו אחר מברך עליהן בעל, כדאמרי' בגמרא גבי מילה לא סגי דלאו איהו מהיל, על מה נחלקו על המצות הללו המוטלות עליו חובה ואפשר לעשות ע"י אחר, כשהוא בעצמו עושה אותן כיצד מברך, דמר אמר לבער דכיון דחיובא עליה רמיא, ואף על פי שאפשר להפטר ממנה על ידי אחר מצי אמר לבער, ואילו אמר בהני על כיון דאפשר למימר בהו לבער משמע מעיקרא, ומיהו כשנעשית ע"י אחר דלא מצי למימר לבער דלאו עליה רמיא, כי אמר על ביעור לא משמע מעיקרא וכו', עכ"ל. ועיין שם עוד שהאריך לדקדק ע"ז מנוסח ברכת הדלקת נר חנוכה, והפרשת תרומות ומעשרות, וקריאת המגילה, ועוד.

ועיין עוד ברא"ש (פסחים פ"א סימן י"י) שכתב: ומה שחלקו במטבע ברכות, יש מהן שתיקנו בעל ויש מהן שתיקנו בלמ"ד, ר"ת ז"ל היה נותן טעם לדבר, דכל מצות דנעשות מיד שייך לברך עליהן על, כגון על מקרא מגילה על הטבילה על נטילת ידים על הפרשת תרומה על אכילת מצה על אכילת מרור, אבל להניח תפילין להתעמף בציצית ולישב בסוכה יש בהן שיהוי, והלשון מורה על כך להיות מעוטר בתפילין ולהיות עטוף בציצית ולישב בסוכה לאכול ולטייל כל היום, ולהדליק נר חנוכה יש שיהוי במצותה כדאמרינן בבמה מדליקין (דף כא:): מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. וכן לשמוע קול שופר, יש שיהוי

¹ ובספר טעמי המנהגים (קונטרס אחרון, סימן תתקט) מביא פירוש נחמד מס' תוספת חיים, על דברי רש"י עה"פ וירא אליו ה' באלני ממרא (בראשית יח, א) דפירש"י, הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה אליו בחלקו - והקושיא ידוע, היאך אפ"ל שאאע"ה לקח עצה מממרא אם לעשות מה שצוהו הקב"ה? ומפרש שאברהם אבינו ע"ה היה מסופק איזה ברכה יברך, אם יברך "על המילה" או "למול" (ראה פסחים ז, ב, וש"ע יו"ד סימן רס"ה ס"א, ובלבוש שם) [כיון דאפשר לעשותו ע"י שליח, אבל עשאו בעצמו], וממרא נתן לו עצה לברך "על המילה" כמו שאנו מברכין, וזה שפירש"י: הוא שנתן לו עצה "על המילה" ר"ל לברך ברכת "על המילה"! (וכ"ה בספר פינת הבית, סימן קנ"א, שוב מצאתי שכן פירש גם מרן הקדושת יו"ט ז"ע בספרו ע"פ דרוש, ע"ש באריכות).

דרשה לחג הפסח תש"פ לפ"ק [א']

היות שהכנתי כמה דרשות לדרוש בהג הפסח הבעל"ט ברוב עם, כנהוג אצלנו מימים ימימה, אבל לאור המצב הקשה השורר בעולם נראה שלא יהיה שייך במציאות לדרוש ברבים, על כן נדפיסנו כאן בלשון אידיש המדוברת

(א) היות היינט נאכט גייט מען ליינען די הגדה, און די וועלט פרעגט א קשיא, די כלי חמדה שטעלט זיך שוין אויף די קשיא, – און ער ענטפערט א שיינע תירוץ, – ווי אזוי קען זיין אז ס'ווערט בכלל נישט דערמאנט משה רבינו'ס נאמען אין די "הגדה של פסח", אין די צייט וואס משה רבינו האט אלעס געטוהען פאר די אידען, ער איז געגאנגען צו פרעה מיט מסירו תנפש, און געזאגט אלעס וואס די באשעפער האט אים געהייסן, און ער האט אויסגעלייזט די אידען פון מצרים, ער האט זיך מוסר נפש געווען און זיך מפקיר געווען פאר די אידן, און ער ווערט גאר נישט דערמאנט בשעת'ן פארציילען די סיפור יציאת מצרים, ס'איז דאך ממש הפלא ופלא.

(ב) די 2'טע קשיא וואס מיר וועלן פרעגן, משה רבינו ווען ער איז ארויף מקבל זיין די תורה, און ווען ער האט מוסר געזאגט פאר די אידן, האט ער זיי געזאגט (דברים ט, ט) בעלתי ה'קרה לקחת לוחות האבנים לוחות הברית אשר פרת ה' עמכם ואשב ב'הר ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי, איז שווער די קשיא ממה נפשך, קען מען עסן אין הימל, אדער קען מען נישט עסן אין הימל? טאמער קען מען עסן אין הימל, און די אויבערשטער האט געמאכט א נס אז ער האט נישט געדארפט עסן, דעמאלט'ן וואס איז די רבותא אז ער האט נישט געגעסן? ווידער אויב איז נישט שייך צו עסן דארט, איז דאך ווייטער נישט קיין רבותא, און וואס איז דאס וואס ער האט זיי געזאגט "לחם לא אכלתי ומים לא שתיתי"???

(ג) נאך איז שווער, ס'שטייט אין חז"ל אין מדרשים אז ער איז אויך נישט געשלאפען די אלע 40 טעג אין הימל, און די אויבערשטער האט אים געגעבן ריוח בין פרשה לפרשה, און פארוואס האט ער גאר נישט דערמאנט וועגן שלאפן.

(ד) די פערטע קשיא וועלן מיר שטעלן, יתרו קומט אן אין מדבר, די ערשטע זיך קריטיקירט ער זיין איידעם משה רבינו, ער זאגט (שמות יח, יז-יח) לא טוב הדבר אשר אתה עשה, נבל תבל גם אתה גם העם הזה אשר עמך כי כבוד מן הדבר לא תוכל עשהו לבדך, ער קומט צו גיין צו די רבן של כל בני הגולה, וואס האט מקבל געווען די תורה מפי הגבורה, געווען אין בארג סיני, און דער-גלח דער-שווער זאגט אים לא טוב הדבר, נאך שטייט אין פסוק אז ער פרעגט אים (שמות יח, יד) מה הדבר הזה אשר אתה עשה לעם מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן בקר עד ערב, און משה רבינו ענטפערט אים נישט אויף די קשיא, ער זאגט אים (פסוק טז) כי יהיה להם דבר בא אלי ושמפתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו, ווען זיי האבן א סכסוך קומען זיי צו מיר. איז די קשיא, טאמער האבן זיי געהאט א סכסוך, כי יהיה להם דבר, דארף דאך שטיין "באים" אלי, מיט א לשון רבים, מיטאר דאך נישט פסקנ'ן קיין דין תורה אן צו אויסהערן אויך די אנדער צד, פארוואס האט משה רבינו געזאגט כי יהיה להם דבר "בא" אלי ושמפתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו. משה רבינו האט אים נישט געענטפערט אויף זיין קשיא, דאס האט ער דאך געפרעגט, פארוואס מוסטו אליינס די גאנצע זאך, פארוואס נעמסטו נישט קיין מענטשן וואס זאלן דיר העלפן, ענטפערט ער ווייל מ'קומט צו אים א גאנצע טאג, דאס איז דאך געווען די גאנצע פראבלעם.

(ה) נאכדעם שטייט (פסוק כז) וישלח משה את חתנו וילך לו אל ארצו, די פריערדיגע ספרים, די חידושי הרי"מ און נאך ספרים, פרעגן א קשיא, דאס טוט מען פאר א שווער, שוין שיקט ער אים אוועק, אויסגעהערט און פארשיקט, ממה נפשך, האט ער נישט געהאלטען ביים אויסהערן האט ער אים געדארפט גלייך אוועקשיקען, האט ער אים יא געהאלטען ביים אויסהערן, פארוואס האט ער אים געדארפט אוועקשיקען.

ו) רש"י דערמאנט שוין, אבער די קשיא איז נאך שמערקער, ווייל אויף 2 פלעצער האט משה רבינו נישט געענטפערט ווען מ'האט אים געפרעגט א שאלה, איינמאל איז געווען ווען מ'איז געקומען מיט א טענה פון לְמַה נִגְרַע (במדבר ט, ז), די וואס זענען געווען טמאי מתים, ער האט נישט געוואוסט וואס זיי צו פסקנען, און משה רבינו האט זיי געזאגט עֲמִדוּ וְאַשְׁמְעוּ מַה יִצְוֶה ה' לָכֶם (במדבר ט, ח), משה רבינו זאגט פאר די אידן, איך קען ענק נישט פסקנען אויף דעם, איי ער האט דאך אלעס גע'פסק'נט מן הבוקר עד הערב, און דא זאגט ער איך וועל פרעגן גראד דעם אויבערשטען, ער וועט זיך נישט פלאגן.

ז) נאך א פלאץ זעהט מען, ביים טענה פון לְמַה יִגְרַע, ס'איז געווען 5 אלטע מיידלעך, וואס זענען געקומען צו משה רבינו און געזאגט (במדבר כז, ד) לְמַה יִגְרַע שֵׁם אֲבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶן תֵּנֶה לָנוּ אֲחִינּוּהָ בְּתוֹךְ אֲחֵי אֲבִינוּ, זיי האבן געבעטן פון משה רבינו געב אונז אויך א פראפערטי א ריעל-עסטעיט, ווייל אונזער פאטער אבינו מת במדבר והוא לא היה בתוך העדה הנוצרים על ה' בעדת קרח כי כִּחְטָאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא הָיוּ לוֹ. און משה רבינו ווייסט נישט וואס צו פסקנען. משה רבינו זאגט פאר זיין שווער, אז מ'קומט מיר פרעגן אלע מיני שווערע קשיות און איך מוז זיי ענטפערן, און דא קומט צום אים א קליינע דיני ממונות שאלה, און ער ווייסט נישט וואס צו ענטפערן, נאר וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה' (במדבר כז, ה). ווי אזוי שטייט אין פסוק אין פרשת בהעלותך (במדבר יב, ז) אז דער אויבערשטער האט געזאגט לֹא כֵן עֲבָדֵי מֹשֶׁה בְּכָל בֵּיתִי נִאֲמָן הוּא, משה רבינו איז מיין געטרייע גבאי, בְּכָל בֵּיתִי נִאֲמָן הוּא, און ס'איז נישט צו פארשטיין. פונקט די 2 זאכן, ער קען א גאנצע טאג פסקנען און פונקט די 2 שאלות קען ער נישט.

*

רבתי, צו פארענטפערן די אלע קשיות, איך האף אז מ'וועט עם קענען פארענטפערן, און אויב איינער זעהט אז איך האב נישט פארענטפערט א קשיא, זאל מיר דערמאנען, איך זאל עם קענען פארענטפערן.

ס'איז דא פארשידענע תירוצים אויף פארשידענע אופנים, און איך ווייס נישט אויב די זמן ערלויבט יעצט ביז די זמן מעריב, צו פארענטפערן אלע קשיות, און מיר וועלן פרובירן וויפיל מיר קענען, על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון.

די ערשטע וואס אונז האבן געפרעגט, פארוואס ווערט נישט דערמאנט משה רבינו'ס נאמען אין די הגדה, ס'איז דא זייער אסאך דיעות אין די ראשונים און אחרונים, ווער האט געמאכט די הגדה, ס'איז דא וואס זאגן אז אליהו הנביא האט עם געמאכט, און ס'איז דא וואס זאגן אז משה רבינו האט עם געמאכט, און אונז ווייסן, ס'איז ידוע אז סיי די הייליגע דברי חיים און סיי די הייליגע חפץ חיים ווען זיי האבן ארויסגעגעבן די ערשטע ספר האבן זיי נישט ארויסגעשריבען זייער נאמען אויף די שער בלאט. קומט אויס אז משה רבינו וואס די תורה הקדושה איז אויף מעיד (במדבר יב, ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה, האט עם געמיינט אויף אלע דורות ביז משיח וועט קומען, איז זעלבסט פארשטענדליך אז משה רבינו האט נישט געשריבען אויף זיך משה איש האלקים [אנדערע זאגן אז זיין לעצטע נאמען איז געווען משה גאטעסמאן, משה איש האלקים], על כל פנים מיט דעם ווערט פארענטפערט די ערשטע קשיא.

די 2'טע קשיא צו פארענטפערן, וואס עפעס האט משה רבינו געזאגט אז לָחֶם לֹא אֶכְלֹתִי וּמִים לֹא שָׁתִּיתִי, איז די תירוץ, ס'שטייט אין חיד"א, אז דאס וואס די וועלט זאגט אז דוד המלך האט מתקן געווען מאה ברכות איז נישט ריכטיג, ווייל משה רבינו האט מתקן געווען מאה ברכות, נאר ווען משה רבינו איז נסתלק געווארן האט מען פארגעסן 3000 הלכות (תמורה טו:), און איינע פון די הלכות איז געווען די וויכטיגקייט פון מאכן די מאה ברכות, און ביי דוד המלך ווען ס'איז נפטר געווארן 100 מענטשן האט ער צוריק מחזיר געווען עמרה ליושנה, אז מ'זאל זיך פירען אזוי ווי משה רבינו האט איינגעפירט צו נזהר זיין אין מאה ברכות. ממילא איז משה האט נישט פאראינטערסירט די עסן אדער די טרינקען, נאר די לָחֶם לֹא אֶכְלֹתִי וּמִים לֹא שָׁתִּיתִי, ס'האט אים אויסגעפעלט די "מאה ברכות".

און אויף די קשיא פארוואס שטייט נישט שלאפן, איז דא אויף דעם א לאנגע שמועס, און אין קורצן צו פארענטפערן דא נישט צו פארברענגען די צייט, ווייל ס'שטייט פונעם הייליגען דברי חיים, אז ס'שטייט פונעם רמב"ם אז מ'דארף שלאפן 8 שעה, ס'איז דא וואס זאגן מינומום 6 שעה אדער 5 שעה [ס'איז דא וואס זענען דאס מקיים מצוה מן המוכרח און שלאפן נאר 12 שעה], די הייליגע דברי חיים האט געזאגט אז ער האט א שנעלע קאפ, און ער שלאפט זייער שנעל, ער דארף נישט אזויפיל שלאפן.

איך קען איין זאך זאגן רבותי, איך האב געהאט די זכיה צו קענען די הייליגע בעל דברי יואל מסאטמאר זצוק"ל זי"ע ועל כל ישראל אמון, מ'האט געוואוסט משבת לשבת האט ער נישט געזעהן קיין בעט, אידן זענען געשטאנען א גאנצע נאכט על פתחו, איך געדענק איינמאל מ'טאטע איז געקומען פון סאוט-אמעריקא, ער איז געווען רב אין קאראקאס ווענעזאוועלע, און ער האט געהאט א וויכטיגע שאלה אדורכצורעדן מיטן רבין זכר צדיק לברכה, וואס ער זאל טוהען, זיין טור [רייע] איז געווען 3:00 בינאכט, האט ער געקענט צו גיין, און ס'איז געווען געפאקט מיט מענטשן ביי די אלטע הויז אויף בעדפאר עוועניו. אונו האבן נישט קיין השגה, וואס מיינט ער האט געדרימלט אביסל ביים טיש אמאל אמאל, נישט עסן נישט שלאפן, דער צדיק האט נישט גורם געווען די אלע זאכן. במילא א זאך וואס איז נישט שוה לכל הנפש, האט משה רבינו נישט דערמאנט. דאס קען זיין די תירוץ פארוואס ס'שטייט נישט שלאפן.

*

נאכדעם וועלן מיר גייען, צו פארענטפערן די קשיא, אז משה רבינו האט נישט געענטפערט פאר יתרו אויף זיין קשיא, דאס האט ער דאך געפרעגט, פארוואס זיצסטו אליינס, קומט משה רבינו און זאגט אים אז דאס איז ווייל מ'קומט צו אים א גאנצע טאג, דאס איז דאך געווען די גאנצע טענה צו אים, פארוואס זיצסטו אליינס און דו נעמסט נישט קיין מענטשן וואס זאלן דיר צוהעלפן.

נאר די אמת'ע סיבה פון משה רבינו, אזוי ווי ער איז געווען וְלֹא קָם נְבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה (דברים לד, י), און ער האט געהאט גאנץ א אנדערע מהלך המחשבה, ער האט געוואלט די איד זאל שוויצען, האבן מסירות נפש פאר תורה, די גאנצע טאג ווען די ווייב און קינדער האבן געווארט אינדערהיים, זיי האבן קוים געקענט ווארטן אויפן טאטען וואס איז אהיימגעקומען אויסגעשוויצטערהייט, מיד, און הונגעריג, און נאכזאגן וואס די הייליגע רבי האט גע'פסקנט פאר אים, דאס האט געהאט א ברען, משה רבינו האט געוואלט אז יא, מ'זאל זיך יא שטופן, און יא האבן מסירות נפש. איז געקומען דער יתרו, און ער האט געמאכט צענדליגע דיינים, אז א מענטש דארף גארנישט ווארטן, ער פרעגט יא-גיין גיין-יא, דאס האט זייער געשמערט משה רבינו, אז ער האט אוועקגענומען א שטיק ווארעמקייט וואס ער האט געוואלט אריינברענגען אין כלל ישראל, וועגן דעם האט משה רבינו אים נישט געענטפערט זיין שאלה געהעריג.

און מיט דעם ווערט אויך פארענטפערט וואס די ספרים פרעגן, פארוואס האט ער אים פארשיקט, ווי ס'שטייט וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת הַתְּנֹנִי, ווייל ער האט געוואלט ווייזען פאר כלל ישראל אז ער איז מכבד זיין שווער, ווי חז"ל זאגן חייב אדם בכבוד חמיו (מכילתא יתרו יח, ז - שו"ע י"ד סימן ר"מ סעיף כ"ד), ער האט אים אויסגעהערט, אבער ער האט געזאגט יעד כאן, ווער ווייסט וואס נאך וועט ער מארגען אויסטרעפן, גענוג איז גענוג, ממילא זאגט די חידושי הרי"ם וועגן דעם וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת הַתְּנֹנִי, ער האט אים שיינערהייט אהיימגעשיקט, אזוי וועט ער מער נישט זאגן קיין דיעות.

*

און יעצט צו פארענטפערן די אנדערע קשיא, אז ס'דארף דאך שטיין "באים" אלי, מיטאר דאך נישט פסקנ'ן קיין דין תורה אן אויסהערן דעם אנדערן, פארוואס האט משה רבינו געזאגט כִּי יִהְיֶה לָהֶם דְּבָר "בָּא" אֵלַי. נאר איך האב אמאל געהערט פון קאשויער רב זצ"ל, א מעשה אז איינער האט פארקויפט א פעלד פאר א צווייטן, און יענער האט דארט געטראפן א

שטיקל גאלד, האט ער געזאגט ס'איז א מקח מעות, איך האב נישט אפגעקויפט די שטיקל גאלד, און ער וויל עס צוריקגעבן. אבער די מוכר האט געזאגט, איך פארקויפט די פעלד מיט אלעס וואס ליגט דערין, און ער וויל עס נישט צוריקגעמען מחשש גול, לימים מאכט די באשעפער אז די אייניקלעך זענען זיך מזווג, און ביידע האבן הנאה פון די גאלד. די זעלבע דא לענינינו, זאגט משה רבינו פאר יתרו, דו מיינסט זיי קומען דא וועגן נארישקייטן געלט דין תורות, זיי קומען וועגן אידישקייט, כי יהיה להם דבר, א פראבלעם אין אידישקייט, ווי אזוי צו דאווענען ווי אזוי צו היטן אידישקייט, ווי אזוי צו פירען אידישע שטוב, "בא" אלי, קומט יעדער עקסטער, וועגן דעם שטייט נישט "באים" אלי, ווייל מ'רעדט נישט דא פון גשמיות פון דיני ממונות, וואס ס'דארפן קומען 2 מענטשן אויפאמאל.

במילא פארשטיין מיר שוין, פארוואס משה רבינו האט געוואלט אליינס פאר יעדן ענטפערן, ווייל יעדער האט געוואוסט אז משה רבינו וואס איז געווען אויבן אין הימל, ער זאגט די דעת תורה, וואס די אויבערשטער וויל, די דעת המקום, דעת הקדוש ברוך הוא, האט עס געהאט אן אנדערע פנים אן אנדערע טעם, במילא וועגן דעם האט ער נישטאמאל געענטפערן פאר יתרו, ווייל זיי קומען מיר פרעגן שאלות. און וואס איז אז זיי פרעגן שאלות, נאר זיי ווילען הערן פונעם וואס קום נביא עוד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲזוּי ווי מ'זאגט אין וואת הברכה (דברים לד, י), פון וועם די אויבערשטער איז מעיד (במדבר יב, ז) בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא, און די תורה הקדושה איז מעיד אויף אים (במדבר יב, ג) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עִנְיֹו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עָל פְּנֵי הָאָדָמָה.

*

יעצט וועלן מיר פארשטייען די אנדערע קשיא אויך, פארוואס עפעס האט משה רבינו, אז ער ענטפערט אלע שווערע תורות קושיות אידישקייט זאכן, אלעס ווייסט ער צו ענטפערן, און פונקט די 2 זאכן ווייסט ער נישט צו ענטפערן נאר ער האט געמוזט זאגן עמדו וְאֲשַׁמְעָה מִה יְצוּהָ ה' לָכֶם (במדבר ט, ח), און וְיִקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָיו לִפְנֵי ה' (במדבר כו, ה). דאס אליינס איז דאך איום ונורא, אז משה רבינו זאגט, אקעי איך וועל פרעגן דעם אויבערשטן, בכל ביתי נאמן הוא, ער קען אריינגיין צום אויבערשטען און פרעגן, עס דארף דאך איינעם כאפן אזא מין התעוררות אזא מין ציטער, אז ס'איז געווען א ילוד אשה וואס האט געהאט א דירעקטע שייכות מיטן רבונו של עולם, מאמער וועט עטץ אריינקוקען אין די תורה וואס די כנות צלפחד האבן געזאגט (במדבר כו, ג-ד) אָבִינוּ מֵת בְּמִדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעֲדִים עַל ה' בְּעֵדַת קִרְחַ בִּי בְחַמְאוּ מֵת וּבְנִים לֹא הָיוּ לוֹ, לָמָּה וְגַרְע שֵׁם אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אִין לוֹ בֶן תִּנָּה לָנוּ אַחֲזָה בְּתוֹךְ אַחֵי אָבִינוּ. זיי האבן געזאגט איין ווארט חנופה פאר משה רבינו, אז ער האט זיך מיט דיר נישט געטשעפעט האט משה רבינו שוין געזעהן אז ער טאר שוין נישט פסקען ווייל ער איז שוין א נוגע בדבר, זאל גאנץ כלל ישראל זעהן אז ער ווייסט נישט וואס צו פסקען אפילו ער איז געווען אין הימל, די אויבערשטער האט אים געגעבן די תורה, און חז"ל זאגן (ירושלמי פאה פ"ב ה"ד, מגילה פ"ד ה"א, חגיגה פ"א ה"ח, ועוד) אז כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, האט די באשעפער שוין געגעבן פאר משה רבינו אויפן בארג סיני, און דאך זאגט משה רבינו, איך קען נישט פסקען איך דארף הערן וואס די אויבערשטער זאגט, ווייל ער איז עניו מְאֹד מְכַל הָאָדָם אֲשֶׁר עָל פְּנֵי הָאָדָמָה, און מאמער איז דא אייגענע נגיעות רעדט ער שוין נישט.

און אזוי איז שוין פארענטפערט אויך די אנדערע קושיות, מישאל ואלצפן בני עזיאל, האט משה רבינו געזאגט עמדו ואשמעה מה יצוה ה', פארוועסה אבן זיי זיך מממא, אויף נדב ואביהוא, וואס זענען געווען נדב ואביהוא, אלדד ומידד האבן געזאגט נביאות אז מתי ימותו שני הזקנים און אונז וועלן מיר איבערנעמען די מלוכה, איך מיינן אז אלדד און מידד האבן געזאגט אויף נדב ואביהוא, איז ער דאך ווייטער געווען א נוגע בדבר, זאגן די מפרשים, איז משה רבינו נאכאמאל גרייט זיך מבזה צו זיין פאר גאנץ כלל ישראל, און זאגט עמדו וכו', איך וועל הערן וואס די אויבערשטער זאגט, און אזוי וועל איך ענק זאגן, איך וועל נישט זיין א נוגע בדבר. מוראדיג געוואלדיג.

דרשה לחג הפסח תש"פ לפ"ק [ב']

די הייליגע חתם סופר זאגט, אז אכילת מצה וואס מעסט פסח ביינאכט איז די "איינציגסטע" מצוה בזמן הזה וואס איז די אכילה איז א מצוה עשה מדאורייתא, ס'איז כדאי אראפצוברענגען זיין הייליגען לשון (שו"ת חתם סופר חלק ח"מ סימן קצ"ז): "אכילת מצה משומרת בליל פסח היא יחידה נשארת לנו מכל מצות אכילה שבכל התורה, אין לנו פסח ולא קדשים, לא תרומה, ולא מעשר שני, רק מצוה א' משנה לשנה", עכ"ל.

און ס'איז דא פוסקים וואס פרעגן, אז לכאורה וואלט מען געדארפט מאכן יעדע טאג די ברכה פון "על אכילת מצה", ש'שטייט דאך (שמות יב, טו) בְּעַת יָמֵי מִצְוַת הָאֲכִילָה, ס'איז דא וואס ענטפערן אז וויבאלד די חיוב איז נאר די ערשטע נאכט, וועגן דעם מאכט מען די ברכה נאר די ערשטע נאכט. מה שאין כן די אנדערע נעכט איז שוין נישט קיין חיוב, ס'איז א מחלוקת הפוסקים אויב א מצוה איז יא דא די אנדערע טעג, אדער ס'איז נאר א רשות.

ס'איז דא וואס פרעגן אויפן חתם סופר, אז ביי סוכות זעהט מען אז ס'איז דא א חיוב צו עסן א כזית די ערשטע נאכט אין סוכה, אבער אנדערע פוסקים זאגן א חילוק, פסח ביינאכט איז די עצם אכילה א מצוה, סוכות ביינאכט איז נישט די עצם אכילה א מצוה, נאר ס'איז א מצוה צו עסן א כזית פת וועגן לישב בסוכה. מ'זעהט טאקע א חילוק, אז סוכות זאגט מען אלע 7 טעג לישב בסוכה, ווייל דארט איז די מצוה צו זיצן אין סוכה, משא"כ פסח ביינאכט, איז נאר די אכילת מצה א דאורייתא, און נאר די ערשטע נאכט, און וועגן דעם מאכט מען נישט די אנדערע נעכט קיין על אכילת מצה.

איך האב אמאל געהערט פון מיין טאטע זכרוננו לברכה, ביי א שבת הגדול דרשה, האט ער נאכגעזאגט וואס שטייט אין רא"ש מסכת פסחים און אין די ר"ן שם אן אריכות, וועלכע ברכה מאכט מען מיט א ל', ווי למשל "להדליק" נר חנוכה, און וועלכע ברכה מאכט מען מיט אן "על", ווי למשל "על נטילת ידים" וכדומה. און ס'איז דא אין דעם אסאך מהלכים, איינע פון די מהלכים אין די ראשונים איז, אז אזא מצוה וואס מ'קען מאכן דורך א שליח מאכט מען "על", מה שאין כן א מצוה וואס מ'קען נישט טוהען דורך א שליח מאכט מען מיט א למ"ד, אזוי ווי "להניח" תפילין, "לעסוק" בדברי תורה, "להתעטף" בציצית, און נאך, וואס די אלע מוז מען אליינס מקיים זיין און מ'קען עס נישט טוהען דורך א שליח.

איז די קושיא, די מצוה פון אכילת מצה קען מען נישט טוהען דורך א שליח, נאר מ'דארף אליינס עסן די כזית מצה, אויב אזוי איז שווער, פארוואס מאכט מען "על" אכילת מצה און "על" אכילת מרור, און נישט "לאכול" מצה און "לאכול מרור"? זאגט די חק יעקב (סימן תל"ב אות ב'), אז חכמינו ז"ל האבן ליב געהאט די לשון וואס ש'שטייט אין די תורה (כמדבר מ, יא) "על" מצות ומררים יאכלהו, ממילא האבן זיי גענומען די לשון פון די תורה, הגם אסאך מאל זעהט מען אז מ'רעדט כלשון בני אדם [אזוי ווי ביי הלכות נדרים, און נאך], אבער צומאל איז א יחוס זיך צו באנוצען דווקא מיט די לשון התורה, ממילא אפילו מ'קען נישט מאכן דורך א שליח, מאכט מען נאך אלץ די ברכה "על" אכילת מצה.

*

ס'ווערט געברענגט אין די ספרים אז א יעדע טאג פון פסח איז מרמז אויף אן אנדערע זאך, למשל די ערשטע טאג איז א סימן אויף תשעה באב, און די צווייטע טאג איז שבועות, איז דא א רמז על מצות ומרורים, ווען מעסט מצות דעמאלטן גייט זיין תשעה באב.

*

איך וויל נאר ענדיגען, מ'דארף פארשטייען נאך א שמועס, די הייליגע דברי חיים האט א גאנץ יאר געמאכט אויף קארטפאל שהכל און פסח א האדמה, און ס'איז דא א מנהג ביי די ספרדים וואס מאכן א גאנץ יאר מזונות אויף מצה און פסח מאכן זיי המוציא לחם, און ס'זעהט אויס פון משנה ברורה, אז לכתחילה טאר מען זיך נישט וואשען שלש סעודות צו מצה, אזוי וועלן מיר פארשטייען פארוואס ס'איז דא מנהגים אז מ'פלעגט מאכן אויף קאמפאט, און ס'איז דא פלעצער וואס מ'האט נישט געמאכט, דאס אלעס וועלן מיר אויסשמועסן א"ה ביי די נעקסטע געלעגענהייט.

הערות לקובץ אמרי קודש - חג הפסח

בענין הקבלה שאליהו הנביא יבא לבשר בשורת הגאולה בערב פסח
ובענין פתיחת הדלת לאליהו הנביא בליל התקדש חג

שלום וברכה וכט"ם לכבוד מערכת הקובץ אמרי קודש באבוב הי"ו.

אחדשה"ט כה"ו, הן ראיתי בהקובץ לחג הפסח שנת תש"ע לפ"ק חלק א', מה שהבאתם שם בעמוד ט' בשם הרה"ק מוה"ר שלום מבעלזא זצ"ל שאמר פעם, דהקב"ה ישלח לנו את אליהו הנביא לבשר לנו בשורות הגאולה בערב פסח, ואף שאמרו חכז"ל (פסחים י"ג ע"א) כבר מובטח להן לישראל שאין אליהו בא בערבי שבתות ולא בערבי ימים טובים מפני הטורח, מ"מ הלא ידוע כי תשבי יתרץ קושיות ואיבעות, ואם כן גם קושיא זו יתרץ אליהו כאשר יבוא אלינו לבשר לנו הבשורת הגאולה, עכתה"ד.

והנני להעיר ע"ז מ"ש בשם הגה"ק רבינו בעל דברי חיים מצאנו זצ"ל, דיש ליישב קושי' הזאת עפ"י דברי הגמרא (שבת קל"ב ע"א) דפקוח נפש דוחה את השבת, וכו' וק"ו שידחה את הערב שבת, ואין לך פיקוח נפשות יותר גדולה מזו.

ועוד י"ל עפ"י מה שראיתי בספר באר שלמה (מערכת א' דף ט"ז אות מ"ג) שמשם יוצא שכל מה שאמרו חכז"ל באופני ותנאי זמני הגאולה העתידה, כ"ז שייכים רק אם נעשה בעתה, אבל אם זכו שימחר ויחיש הגאולה, אז ידלג על ההרים וישנה הסדר, ואהבה של הקב"ה מקלקל השורה. וזאת היתה כוונת הרמב"ם ז"ל באמרו (כסוף הלכות מלכים) כי יש מן החכמים שאומרים שקודם משיח בן דוד יבא אליהו, ודברים אלו לא יודע אדם איך יהיה עד שיהיה וכו' עכ"ל. דהיינו שדבר זה תלוי בוה, אם הגאולה תהיה בעתה או באחישנה, ולפי"ז שוב לא יקשה כלל מהגמרא דפסחים הנ"ל, שבאם אצל הקב"ה האהבה מקלקל את השורה, שוב יכול אליהו לבא ולבשרנו בכל עת שירצה, וא"ש.

*

ודרך אגב הנני להעיר, שבעצם הדבר בענין השיחה קודש אצל מהר"ש מבעלזא זצ"ל הנ"ל ישנה גם נוסח אחרת לגמרי, וכמובא בהגדה אמרי קודש בעלזא דף י"ב בזה"ל: כ"ק מרן מהר"א (מבעלזא זצ"ל) דרכו בקודש הי' לספר בעת שאיבת "מים שלנו" עבור מצות ערב פסח, את המעשה הבא: פעם בעת שאיבת מים שלנו עבור מצות מצה של ערב פסח, בדרך כ"ק אא"ז מרן מוהר"ש זצ"ל את הקהל, שיעזור הי' ית' שנוכה אי"ה לאפות מחר את המצות מצוה בירושלים עיה"ק. על זה שאלוהו, הרי שנינו אין בן דוד בא לא בערבי שבתות ולא בערבי חגים, א"כ כיצד יתכן שיבוא מחר, והמשיך כ"ק מרן מוהר"א זצ"ל ואמר: העולם אומר שא"א זצ"ל השיב שתשבי שיתרץ קושיות ואיבעיות, יתרץ גם שאלה זו, אך אין זה כך, תשובתו היתה ש"רק יבוא, ואני כבר אתרץ זאת", עכ"ל.

*

ובהקובץ הזה, לעיל מיני' בעמוד ו' פתיחת הדלת לקריאת אל"י הנביא בליל התקדש חג, נאמר בזה"ל: אודות ענין הידוע ומפורסם לכל, דבליל חג הפסח בא אליהו הנביא לבתי בני ישראל, ולכך נוהגים לפתוח הדלת וכו',

ולא ידענו היכן המקור לזה, כי לא נמצא כן בספרים, אלא כן הוא שגור בפי הדרדקי דבי רב בכל תפוצות ישראל, וביקשו ממנו שאשאל מאת כ"ק אבי זצ"ל מקור הדבר, וכן עשיתי ופניתי אל כ"ק אאמו"ר זצ"ל שאלתי את פיו לאמור, היכן מקור הדבר למה שמורגל בפי הכלל ישראל, שבליל חג הפסח בא אליהו הנביא לבתי בני ישראל. ויען כ"ק אאמו"ר זצ"ל ויאמר, הלא אתה בעצמך אמרת המקור, דזה גופא שהכלל ישראל אומר כן, זהו המקור לדבר, כי כל דבר שנהוג ומקובל אצל בני ישראל, ויש מסורה על זה בכל מקומות מושבותיהם, דבר זה גופא מעיד שיש לזה מקור ושורש, ויסודתו בהררי קודש, ואם תחפש היטב, בודאי תמצא לזה מקור בדברי הקדמונים, והנח להם לישראל אם אינם נביאים, בני נביאים הם.

ואכן ידעתי אז וחפשתי בספרים עד שמצאתי וכו' שכתוב בקונטרס מאמר המנהגים להגאון מהר"ם האגוזי זצ"ל שנשאל על ענין הנ"ל וכו', וכתב שאין להלעיג על מנהגן של ישראל אשר תורה היא וכו', והוא כי כבר נודע שאל"י הנביא הוא מלאך הברית, ובא לכל ברית מילה לראות ולהעיד שבנ"י מקיימים מצות מילה בתיקונה. וכמו כן בליל חג הפסח כאשר בני"י מקיימים מצות אכילת קרבן פסח, דכתיב ב"י (שמות י"ב, מ"ח) וכל ערל לא יאכל בו, אין כאן ספק כי בא יבא אל"י הנביא בכל בתי בני"י להעיד שהם נימולים והם מקיימים המצוה בשלימות הראוי, ואח"כ יעלה לנו השמימה להגיד שבחם של ישראל ולהליץ בעדם שראויים המה שימחר הקב"ה ויחיש גאולתם ופדיון נפשם, עכתו"ד שם.

ולפי הנ"ל אפשר להעיר ולהוסיף על הדברים, עפ"י מה שכתב בספר קימו וקבלו (עמוד ל') בשם ספר ברכת אברהם להגש"פ שלפי המקובל ההגדה של פסח סידר אליהו הנביא בעצמו, ורמז יש לדבר בראש דבריו בכתבו: הא כלחמא ראשי תיבות הנביא אליהו כ"תב לאמר ח'לופ מ'קדש א'יבותינו וכו', עכת"ד. הרי לך שייכותו של אל"י הנביא לליל התקדש, וטעם ביאתו אז אל בתי בני ישראל לראות, האם בני ישראל אומרים את הגדה של פסח שלו, ומקיימים עי"ז את סיפור יציאת מצרים בלילות, ליל התקדש חג.

ובספר טעמי המנהגים מביא, דהנה אנו מאמינים באמונה שלימה, שכימי צאתינו מארץ מצרים, כן יראני השי"ת נפלאות בגאולה העתידה, שיואלנו ויוציאנו מגלות המר הזה, כמו שנאל אותנו גם ממצרים, וכאשר אליהו הנביא יבא ויבשר לנו בשורות טובות ישועות ונחמות, על כן אנו פותחים את הדלת לכבודו להראות בזה, כי אמונתנו איתנה וחזקה, שבא יבא לבשר אותנו על גאולתנו ופדות נפשינו במהרה.

ובספר אמרי נועם (חלק ג' דף ט"ו) כתב, דענין ביאת אל"י הנביא לבתי בני"י בליל התקדש חג הוא על דרך אומרם ז"ל שעל כן נתגלה אליהו בשעת מילה, יען שאמר כי עזבו בריתך בני ישראל, על כן מוטל עליו לבוא ולראות בעצמו קיום מצות מילה, וכמו כן לאשר אליהו אמר, אם יהיה טל ומטר שלש שנים, ועל ידו נעצרו, מחויב הוא בעצמו לבוא בליל פסח, אשר אז הוא השפעת הטל, שבירך יצחק ליעקב באותו הלילה, וכמו דאיתא בתרגום יונתן בן עוזיאל, ובכום רביעי דרגא דמלכות, בחינת שם בן, העולה אליהו, אז נתגלה שורש קדושתו, עי"ש.

ומרן החתם סופר זצ"ל שואל, דלכאורה איך יכול להיות שיבא אליהו בליל התקדש חג אל בתי בני ישראל, הלא אסור לו משום תחומין, ומשיב ואומר דאיסור תחומין היה חל עליו רק אם היה בא כבן אדם בגוף חומר, משא"כ כאשר הוא בא כמלאך רוחני בלי גוף וחומר כלל, שוב אינו חל עליו איסור תחומין, ושפיר יכול לבוא.

כ"ז ראיתי להעיר ולהוסיף בענין זה, והנני בזה ידידכם המוקירכם כערככם הרם, ומברככם בברכת צלח ורכב וכמ"ס.

אלכסנדר אליעזר קנאפפלער